

TRACY CHEVALIER

Doamna și licornul

TRACY CHEVALIER

Doamna și licornul

Bucătărie și Anag

Traducere din limba engleză
și note de Fraga Cusin

- IAH ab înălțării săi S. IAH luna
- născătorul său S. IAH luna

Cuprins

I

PARIS

Anul 1490, din Postul Paștelui până la Înălțare

Nicolas des Innocents.....	9
Claude Le Viste	38
Geneviève de Nanterre.....	59

II

BRUXELLES

Anul 1490, Săptămâna Rusaliilor

Georges de la Chapelle.....	77
Philippe de la Tour	95
Aliénor de la Chapelle	113
Christine du Sablon	131

III

PARIS ȘI CHELLES

Anul 1491, de la Paște până la Înălțare

Nicolas des Innocents.....	155
Geneviève de Nanterre.....	172
Claude Le Viste	187

Anul 1491, Ziua Intai de Mai -
Anul 1492, Septuagesima

Georges de la Chapelle	209
Aliénor de la Chapelle	225
Christine du Sablon	240
Philippe de la Tour	254

V

PARIS

Anul 1492, Septuagesima

Nicolas des Innocents.....	271
<i>Epilog</i>	289
<i>Note si multumiri</i>	291

Nicolae Iancu - Innocenția

Paris

Anul 1490, din Postul Paștelui până la Înălțare

Într-o zi de ianuarie, în cîteva ore, o perioadă de o luncă de la Jean Le Viste pînă la trei săptămâni, se înțără pînă la multă extindere. Doar Paștele pînă în cîteva zile după naștere. Doar Paștele pînă în cîteva zile după naștere. Doar Paștele pînă în cîteva zile după naștere.

Pe de altă parte, de cănd ori nu am traversat în viață senza ca să ajung în acea situație doar cu sănătatea să nu mai fi în stare să mă cumpără? De cănd Jean Le Viste nu e un bărbat capabil, împotrivă, e tot așa! De asemenea, nu cînd cum a fost aduia prea rufinat sau războiu, să știe că tot ce se poate de semnificativ. Dar și nu găsimu în cîteva zile. Doar iată că nu mă refugiez din cînd mi-am luat nașterea fără să mă întrebată, să mă întrebă și să mă întrebă pentru a vedea ceva dintr-o lume disperată. Omul său că vrea să mă urcă pe el să mă întrebată astăzi, după cum un bătrân cără și-i decorează mășteau său pe care să îl plătească cu haine de la moarte, sănătatea lui ar să-l întrebat să fie un vizitator său cuprins - fără să le spăce nimic de împiedicarea bătrânei să pal. De astăzi sănătatea lui să pală peste moartea Le Viste - și, acesta nu spunea întotdeauna, chiar din cap se rostescu moratori. Așa e realea situație. N-ai crezut să nu găsești la anumenea locuri bătrânele Piescată. Să spui că tu încă nu vînăzi de perioadă și nu ai supus atenției nicio decorare,

Nicolas des Innocents

Mesagerul mi-a spus că trebuie să mă prezint de îndată. Așa e Jean Le Viste: așteaptă de la toată lumea să facă pe loc ceea ce spune el.

Și m-am conformat. L-am urmat pe mesager, zăbovind doar atât cât să-mi curăț pensulele. O comandă de la Jean Le Viste putea însemna mâncare pe masă pentru multe săptămâni. Doar Regele îi spune nu lui Jean Le Viste, iar eu în mod sigur nu sunt rege.

Pe de altă parte, de câte ori n-am traversat în grabă Sena ca să ajung în rue du Four doar ca să am de unde să mă întorc acasă, fără nici o comandă? Nu că Jean Le Viste ar fi un bărbat capricios. Dimpotrivă, e tot atât de serios și dur cum a fost cândva prea iubitul său Ludovic al XI-lea. Și tot atât de lipsit de simțul umorului. Cu el nu glumesc niciodată. E o ușurare să mă refugiez din casa lui în cea mai apropiată tavernă, să beau, să râd și să pipăi vreo femeie pentru a-mi reface buna dispoziție.

Omul știe ce vrea. Însă uneori, când vin să discut despre încă un blazon cu care să-i decorez șemineul sau pe care să-l pictez pe ușa de la trăsura soției lui ori să-l introduc într-un vitraliu pentru capelă – lumea zice că aşa cum te împiedici de baliga de cal, tot astfel dai la tot pasul peste blazoanele Le Viste –, acesta se oprește brusc, scutură din cap și rostește încruntat: „Nu e nevoie de asta. N-ar trebui să mă gândesc la asemenea lucruri banale. Pleacă“. Și plec, simțindu-mă vinovat, de parcă eu aş fi supus atenției sale decorarea

unei uși de trăsură, când de fapt el era cel care mă chemase.

Mai fusesem de vreo șase ori în casa de pe rue du Four. Nu e un loc care impresionează. În ciuda câmpurilor din jur, e construită de parcă s-ar afla în mijlocul orașului. Camerele sunt lungi și înguste, peretii prea întunecați, grajdurile prea aproape, iar casa miroase în permanentă a cai. E genul de casă în care ar locui o familie care și-a plătit cu bani ascensiunea la curtea regală – destul de impunătoare, însă prost plasată. Probabil Jean Le Viste crede că s-a descurcat bine, de vreme ce i s-a dat o astfel de reședință, iar între timp curtenii rând de el pe la spate. Ar trebui să locuiască aproape de Rege și de Notre Dame, nu dincolo de zidurile cetății, în câmpiile măștinoase care înconjoară Saint-Germain-des-Prés.

Când am sosit, majordomul m-a condus nu în camera personală a lui Jean Le Viste, o încăpere căptușită cu hărți, unde îndeplinește el însărcinări pentru Rege și curte și-și rezolvă problemele de familie, ci în Grande Salle, unde familia Le Viste primește vizitatori și dă petreceri. Nu mai fusesem niciodată acolo. Era o încăpere lungă, cu un șemineu mare pe peretele opus ușii și o masă de stejar în mijloc. Cu excepția unui blazon de piatră aplicat pe șemineu și a altuia pictat deasupra ușii, încăperea era lipsită de decorațiuni, cu toate că tavanul era placat în lemn frumos cioplit.

Nu-i prea grozav, mi-am zis, uitându-mă în jur. Cu toate că obloanele erau deschise, focul nu fusese aprins și încăperea, cu peretii ei goi, era friguroasă.

— Așteaptă-l pe stăpânul meu aici, mi-a ordonat majordomul, aruncându-mi o privire rea.

Oamenii din casa asta fie îi respectau pe artiști, fie își arătau deschis disprețul.

I-am întors spatele și m-am uitat afară printr-o fereastră îngustă, prin care se vedea lîmpede turnurile de la Saint-Germain-des-Prés. Unii spun

că Jean Le Viste a luat această casă pentru că pioasa lui soție să poată străbate cu pasul ușor și des drumul până la biserică.

Ușa s-a deschis în spatele meu și m-am întors, gata de plecăciune. Însă era doar o servitoare, care, surprinzându-mă pe jumătate îndoit, s-a strâmbat disprețuitoare. M-am îndreptat și am urmărit-o cu privirea în timp ce traversa încăperea, izbind o căldare de picior. A îngenuncheat și a început să curețe cenușa din vatră.

Să fi fost ea aceea? Am încercat să-mi amintesc – fusese întuneric atunci, noaptea, în spatele grajdurilor. Era mai grasă decât mi-o aminteam, ursuză, cu chipul încruntat, însă fața îi era destul de drăguță. Merita să stric o vorbă.

— Rămâi o clipă, i-am spus când s-a ridicat greoi în picioare și a luat-o spre ușă. Sezi și odihnește-ți picioarele. Am să-ți spun o poveste.

Fata s-a oprit, cu o tresărire.

— Povestea licornului, vrei să zici?

Ea era. Am deschis gura să-i răspund, însă fata mi-a luat-o înainte:

— Continuarea poveștii este că femeia rămâne grea și poate să-și piardă slujba? Asta se întâmplă?

Va să zică de-aia era grasă. M-am întors la fereastră.

— Ar fi trebuit să fii mai atentă.

— N-ar fi trebuit să te-ascult, asta ar fi trebuit să fac. Ar fi trebuit să-ți îndes în fund propria-ți limbă.

— Sterge-o acum și fii fată de treabă. Ține-aici.

Mi-am vîrât mâna în buzunar, am extras câțiva bănuți și i-am azvârlit pe masă.

— Ca să te descurci cu copilul.

Fata a traversat încăperea și m-a scuipat în față. Până să-mi sterg scuiptul de pe ochi, dispăruse. La fel și bănuții.

Curând a intrat Jean Le Viste, urmat de Léon Le Vieux. Majoritatea seniorilor folosesc câte un

negustor ca Léon drept intermedier care se târguiște, întocmește contracte, asigură bani și materiale pentru începerea lucrării și urmărește ca ea să fie dusă la capăt. Mai făcusem tranzacții cu bătrânul negustor pentru un blazon pictat pe un șemineu, o Bunavestire pentru budoarul soției lui Jean Le Viste și un vitraliu pentru capela castelului lor de lângă Lyon.

Léon e un personaj la mare cinste în familia Le Viste. Eu, unul, îl respect, însă de plăcut nu-mi place. Provine dintr-o familie de oameni care au fost cândva evrei. Nu face un secret din asta, ba chiar trage foloase, căci Jean Le Viste provine și el dintr-o familie care s-a schimbat mult de-a lungul timpului. De aceea îl și preferă pe Léon – amândoi sunt niște parveniți care și-au croit drumul până în lumea asta. Firește, Léon are grija să asiste de două sau trei ori pe săptămână la slujba de la Notre Dame, încât să fie văzut de multă lume, tot aşa cum Jean Le Viste are grija să se poarte ca un nobil adevărat, comandând lucrări pentru casa lui, dând petreceri îmbelșugate, ploconindu-se și gudurându-se pe lângă Regele său.

Léon mă privea zâmbind în barbă, de parcă tocmai zărise o maimuță pe spinarea mea. M-am adresat lui Jean Le Viste:

— *Bonjour*, monseniore. Ați dorit să mă vedeti.

M-am înclinat atât de adânc, că mi-a bubuit capul. O plecăciune adâncă nu strică niciodată.

Falca lui Jean Le Viste e ca o secure; ochii – ca o lamă de cuțit. Acum au aruncat scânteia de jur-împrejurul camerei, apoi s-au oprit peste umărul meu, pe fereastră.

— Doresc să discut o comandă cu tine, Nicolas des Innocents, a spus, trăgându-se de mânecile robei, care era tivită cu blană de iepure și vopsită în roșu-închis, aşa cum poartă juriștii. Pentru această cameră.

Am privit camera, nelăsând să mi se citească gândurile pe față. Așa era cel mai bine cu Jean Le Viste.

— Și la ce v-ați gândit, monseniore?

— La tapiserii.

Am remarcat pluralul.

— Poate o pereche, cu blazonul dumneavoastră, care să atârne de ambele părți ale ușii?

Jean Le Viste s-a strâmbat. Mai bine tăceam.

— Doresc tapiserii cât să acopere toți peretii.

— Toți?

— Da.

Am cercetat iar încăperea cu privirea, de astă dată mai atent. Grande Salle măsura cel puțin zece pași în lungime și cinci în lățime. Peretii erau foarte groși, din piatră din zonă, aspră și cenușie. Într-unul din peretii lungi erau tăiate trei ferestre, iar căminul ocupa jumătate dintr-unul din peretii de la capete. Unui țesător i-ar fi trebuit câțiva ani de zile să facă atâtea tapiserii cât să îmbrace toată încăperea.

— Și la ce subiect v-ați gândit, monseniore?

Proiectasem o singură tapiserie pentru Jean Le Viste. Un blazon, firește. Fusese o treabă destul de simplă să aduc blazonul la scara tapiseriei și să proiectez ceva fundal cu verdeață în jur.

Jean Le Viste și-a încrucișat brațele pe piept.

— Anul trecut am fost numit președinte la Cour des Aides.

Pentru mine funcția respectivă nu însemna nimic, însă știam ce trebuie să spun.

— Da, monseniore. Aceasta este o mare onoare pentru dumneavoastră și pentru familia dumneavoastră.

Léon și-a rostogolit ochii către tavanul încrustat, în timp ce Jean Le Viste dădea din mâna ca pentru a alunga fumul din încăpere. Părea că-l enervează tot ce spun.

— Doresc să-mi sărbătoresc această împlinire cu un set de tapiserii. Am păstrat această încăpere pentru o ocazie specială.

De data asta am așteptat.

— De bună seamă, este esențial să fie înfățișat blazonul familiei.

— De bună seamă, monseniore.

Apoi Jean Le Viste m-a luat prin surprindere.

— Dar nu blazonul în sine. Există deja multe exemple de blazon în sine, aici, ca și în restul casei.

A făcut semn cu mâna către blazonul reprezentat deasupra ușii și pe șemineu și către reprezentările de pe bârnele din tavan, pe care nu le observasem până atunci.

— Nu, doresc ca el să facă parte dintr-o scenă mai amplă, care să reflecte locul meu în inima curții regale.

— O procesiune, poate?

— O bătălie.

— O bătălie?

— Da. Bătălia de la Nancy.

Am afișat un chip îngândurat. Am și zâmbit puțin. De fapt, știam prea puțin despre bătălii și nimic despre cea de la Nancy, despre cine fusese acolo, cine fusese ucis și cine învinsese. Văzusem picturi cu bătălii, însă eu însuși nu pictasem nici una. Cai, mă gândeam. Va trebui să pictez cel puțin douăzeci de cai ca să acopăr acești perete, cai amestecați cu brațe și picioare și armuri de bărbați. M-am întrebat apoi ce-l făcuse pe Jean Le Viste – sau, mai probabil, pe Léon – să mă aleagă pe mine pentru o asemenea sarcină. Reputația mea la curte era una de miniaturist, de pictor de mici portrete de doamne, pe care ele le dădeau bărbaților spre păstrare. Prețuite pentru finețea lor, miniaturile au mare căutare. E adevărat că, pentru bani de băutură, pictez scuturi și uși pentru trăsurile doamnelor, însă adevărata mea măiestrie constă în a crea un chip de mărimea degetului

meu mare folosind câteva fire de păr de porc și vopsea amestecată cu albuș de ou. Tot ce se cere este o mână fermă, ceea ce posed, chiar după o noapte lungă de betie la Le Coq d'Or. Însă la gândul de-a picta douăzeci de cai barosani am început să asud, cu toate că în încăpere aerul era înghețat.

— Sunteți sigur că doriti bătălia de la Nancy, monseniore?! am rostit.

Nu era chiar o întrebare.

Jean Le Viste și-a încruntat sprâncenele.

— De ce n-aș fi sigur?

— N-ar fi nici un motiv, monseniore, m-am grăbit eu cu răspunsul. Doar că vor fi lucrări importante și trebuie să fiți sigur că ati ales ceea ce vă doriti.

M-am blestemat în gând pentru vorbele mele nătânge.

Jean Le Viste a mărăit.

— Eu știu întotdeauna ce-mi doresc. Mă mir însă de tine. Nu pari prea interesat de o aşa lucrare. Poate că ar trebui să găsesc un alt artist, unul care să fie mai încântat s-o facă.

M-am inclinat din nou.

— Ah, nu, monseniore. Bineînțeles că sunt foarte onorat și recunoscător că mi se cere să proiectez o lucrare atât de magnifică. Sunt sigur că nu sunt demn de bunătatea domniei voastre, de vreme ce v-ați gândit la mine. Să nu vă îndoiați că-mi voi pune inima și sângele în aceste tapiserii.

Jean Le Viste a aprobat din cap, ca și cum asemenea linguisire i s-ar fi cuvenit de drept.

— Am să te las aici cu Léon să discutați detaliile și să măsurați peretii, a zis el, întorcându-se să plece. Sper să văd desenele preliminare chiar înainte de Paște, până în Joia Mare, iar picturile până la Înălțare.

Când am rămas singuri, Léon Le Vieux a chicotit:

— Prost mai ești.

Cu Léon, cel mai bine e să intre direct în subiect și să nu ții seama de întepăturile lui.

— Onorariul meu este de zece *livres tournois* — patru acum, trei când termin desenele și trei când sunt gata picturile.

— Cinci *livres parisis*, mi-a răspuns iute. Jumătate când termini desenele, restul când predai picturile și monseniorul le găsește pe placul său.

— Categoric nu. Nu pot lucra fără nici o plată la început. Și discut în *livres tournois*.

Îi stătea în fire lui Léon să încerce și-asa ceva. Livrele pariziene valorează mai puțin.

Léon a ridicat din umeri, cu ochi voioși.

— Ne aflăm la Paris, *n'est-ce pas?* N-ar trebui să folosim *livres parisis*? Eu aşa prefer.

— Opt *livres tournois*, cu trei acum, apoi trei și încă două.

— Șapte. Îți dau mâine două, apoi altele două și trei la sfârșit.

Am schimbat subiectul — întotdeauna e bine să-l lași pe negustor să aștepte puțin.

— Unde vor fi făcute tapiseriile?

— În nord. Probabil la Bruxelles. Acolo se lucrează cel mai bine.

— În nord?

M-am cutremurat. Am avut o dată treabă la Tournai și mi-au displăcut atât de mult lumina plată și oamenii bănuitori de acolo, încât mi-am jurat să nu mai merg niciodată la nord de Paris. Cel puțin nu va trebui să fac altceva decât să pictez proiectele, iar asta o puteam face la Paris. Odată terminate, n-ar mai fi trebuit să mă implic în nici un fel în realizarea tapiseriilor.

— Alors, ce știi despre bătălia de la Nancy? m-a întrebat Léon.

Am ridicat din umeri.

— Ce contează? Toate bătăliile sunt la fel, *n'est-ce pas?*

— Asta e ca și cum ai spune că toate femeile sunt la fel.

Am zâmbit.

— Repet: toate bătăliile sunt la fel.

Léon a cătinat din cap.

— O compătimesc pe soția ta pentru ce va suferi cândva. Acum spune-mi ce vei pune în tapiseriile tale?

— Cai, bărbați în armuri, flamuri, sulițe, săbii, scuturi, sânge.

— Ce va purta Ludovic al XI-lea?

— Armură, firește. Poate cu un panaș deosebit la coif. Ca să fiu sincer, nu știu, însă cunosc oameni care-mi pot spune asemenea lucruri. Cineva presupun că va purta steagul regal.

— Sper că prietenii tăi sunt mai inteligenți decât tine și-ți vor spune că Ludovic al XI-lea n-a fost prezent la bătălia de la Nancy.

— Aha.

Ăsta era felul lui Léon le Vieux: își bătea joc de toți cei din jur, cu excepția patronului său. De Jean Le Viste nu-ți bați joc.

— Bon.

Léon a scos niște hârtii din buzunar și le-a întins pe masă.

— Am discutat deja conținutul tapiseriilor cu monseniorul și am făcut unele măsurători. Va trebui, firește, să le refaci singur, cu mai multă precizie. Uite – mi-a arătat șase dreptunghiuri abia schițate. Ai spațiu pentru două lungi aici și aici și pentru patru mai mici aici. Iată desfășurarea bătăliei.

Mi-a explicat bătălia constiincios, sugerând scene pentru fiecare tapiserie – amplasarea celor două tabere, prima ciocnire, două scene reprezentând haosul bătăliei, apoi moartea lui Carol Temerarul și defilarea triumfătoare a învingătorilor. Cu toate că ascultam și îmi făceam pe hârtie propriile schițe, o parte din mine se ținea la distanță, mirându-se de ce mă angajam să fac. Nu va fi nici o femeie în aceste tapiserii, nimic miniatural și delicat, nimic din ce mi-ar fi fost ușor să pictez. Aveam să-mi câștig onorariul cu sudoare și lungi ore de muncă.